

Nr 249.

Av herr **Wagnsson, Ruben, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m. föreslås inplacering av folkskollärarkåren i det för flertalet statliga befattningshavare gällande lönesystemet. Denna anordning synes ur olika synpunkter vara värdefull.

Det är emellertid av största betydelse, att vid inplaceringen av de olika lärarkategorierna i det allmänna lönesystemet, dessa stora befattningshavergrupper erhålla en rättvist avvägd lönegradsplacering. Som departementschefen å sidan 66 i förevarande proposition framhållit, råder i huvudsak enighet om den för folkskollärarna skäliga lönenivån. Vid nio månaders tjänstgöring bör denna motsvara bruttolön i lönegrad B 17. Departementschefen ansluter sig till denna uppfattning och tillägger för egen del, »att en lönegradsplacering i B 17 med hänsyn till folkskollärarnas ställning och ansvar allmänt sett framstår såsom skälig och önskvärd».

Enligt det framlagda förslaget skulle lönerna för folkskollärarna differentieras i förhållande till tjänstetiden. Lärare med $34\frac{1}{2}$ till 36 veckors tjänstgöring skulle placeras i B 15, lärare med mer än 36 veckor men ej 39 veckors tjänstgöring skulle placeras i B 16 och slutligen skulle lärare med 39 veckors tjänstgöring placeras i B 17.

Departementschefen ansluter sig emellertid helt till den uppfattningen, att kostnaden för en utsträckning av undervisningstiden bör avlastas från kommunerna för att skolundervisningen skall kunna förstärkas och kvarstående kvalitetsskillnader i skolkänseende mellan olika distrikt, så vitt de bero av undervisningstidens längd, utjämnas, oberoende av distriktens ekonomiska ställning. Departementschefen tillägger, att han *anser en allmän placering i lönegrad B 17 önskvärd*, och att han hoppas, att en sådan genom undervisningstidens förlängning successivt skall komma till stånd.

Detta uttalande synes oss vara av största betydelse. Med det i propositionen utformade förslaget skulle emellertid 84 procent av de manliga folkskollärarna, 70 procent av de kvinnliga folkskollärarna och 87 procent av småskollärarinnorna erhålla lönegradsplacering efter de lägsta av de för respektive grupper föreslagna lönegraderna. Därtill kommer att de högre lönegradsplaceringarna, som departementschefen hoppas hela lärarkåren successivt skall erhålla, med nuvarande lästid så gott som uteslutande kommer städernas lärare till godo.

I likhet med vad i propositionen hävdas, finna vi det orimligt att fastslå

Bihang till riksdagens protokoll 1937. 3 saml. Nr 249—252.

samma lön för lärare med åtta månaders och nio månaders tjänstgöring. Hittills har också den längre tjänstgöringstiden alltid kompenserats med ersättning för övertidsläsning, ehuru kommunerna och inte staten betalat kostnaderna härför. Trots detta har ett antal skoldistrikt ansett en utökning av undervisningstiden önskvärd.

Vid genomförandet av den nu förestående löne regleringen synes tiden lämplig för en reform, som ur skolans synpunkt och alldeles oavsett sambandet med förevarande lönefråga är av utomordentligt värde. Planen för denna reform angives av skolöverstyrelsen, som i sitt yttrande över 1936 års lärarlönesakkunnigas förslag närmare redogjorde för dess detaljer.

Överstyrelsen utgick, liksom de sakkunniga, från den förutsättningen för den föreslagna lönegradsplaceringen, att lärare skulle vara skyldig att, där Kungl. Maj:t ej föreskrivit kortare undervisningstid, årligen meddela undervisning under högst 39 veckor. En dylik bestämmelse borde bli förbunden med en annan föreskrift, nämligen att den årliga undervisningstiden för varje skola jämväl borde uppgå till nämnda veckoantal. Detta skulle emellertid icke behöva med nödvändighet innebära, att *varje klass eller barn* finge lästiden utsträckt till 39 veckor. I städer och större samhällen, där skolväsendet vore anordnat enligt A-formen, och där man på sina håll redan nu tillämpade ifrågavarande utsträckta lästid, bleve visserligen förhållandet det nämnda. Men i skoldistrikt med sådana skolformer, där läraren hade att samtidigt undervisa mer än en klass, skulle niomånadersläsningen kunna anordnas antingen på det sätt, att blott en del av läraravdelningen, t. ex. någon eller ett par av de högsta klasserna, undervisades samtliga 39 veckor, under det de övriga finge 34½ läsveckor, eller ock så, att samtidig undervisning av skolans alla klasser ägde rum under endast sju månader, medan läraren under de två återstående månaderna, exempelvis den första och den sista av läsåret eller den första av vardera terminen, undervisade växelvis endast en del av läraravdelningen. I en skola av B 3- eller D 1-form vore det synnerligen lämpligt, att läraren under höstterminens första månad undervisade endast småskolestadiet, och att han sedan under vårterminens första eller sista månad — ankommande på vad som ur lokala synpunkter vore lämpligast — finge ägna sig uteslutande åt folkskolestadiet. På samma sätt kunde i en B 2-skola undervisning meddelas under två månader växelvis åt klasserna 3—4 och klasserna 5—6 eller 5—7 (beroende på skolans anordning som sex- eller sjuårig). Undervisningen i B 1-skolor kunde på liknande sätt uppdelas, så att dessa skolor under två av läsårets månader kunde arbeta närmast som A-skolor, d. v. s. läraren finge under nämnda perioder endast en klass att undervisa — dock att i sjuåriga B 1-skolor klasserna 5 och 6 alltid komme att bilda en avdelning, medan 7:e klassen finge sin särskilda läsmånad — och samma förhållande gäller i fråga om de tvåklassiga småskolorna av B-form. Det bör måhända påpekas, att den särundervisning, som sålunda kunde beredas olika klasser eller avdelningar av en eljest flerklassig läraravdelning,

icke med nödvändighet behöfve samlas på hela månader utan säkerligen stundom skulle kunna med fördel förläggas till kortare perioder, veckor, dagar eller kanske till och med timmar, fördelade över hela läsåret. — Behovet och önskvärdheten av att de s. k. halvtidsläsande skolformerna erhålla en nionde läsmånad torde icke vara nödvändigt att i detta sammanhang närmare utveckla.

Den av överstyrelsen angivna anordningen av undervisningen i flerklassiga läraravdelningar är i själva verket icke någon nyhet i nu gällande författningar för folkskoleväsendet. Enligt § 15 mom. 2 folkskolestadgan, sådant detta moment numera lyder, skall vid skolor med sjuårig skolkurs, där en lärare har att samtidigt undervisa samtliga lärjungar å såväl folkskole- som småskolestadiet, lärotiden under de år, då nybörjare intagas, omfatta nio månader eller 39 veckor, därest vid läsårets början antalet lärjungar i skolan utgör minst 12, och enligt § 15 kungörelsen den 30 juni 1936 (nr 434) skall för den i sådana fall tillagda nionde läsmånaden utgå statsbidrag till lärarens avlöning. Dessa bestämmelser ha tillkommit för att bereda särskild undervisning åt nybörjarna. Samma syfte ligger ock till grund för nådiga kungörelsen den 10 maj 1935 angående statsbidrag till övertidsläsning i en del folkskolor i vissa av rikets nordligaste gränssorter, nr 185, däri medges statsbidrag för högst en månad till avlöning åt lärare vid skolor av tredje B-formen och första D-formen, även i det fall att de äro sexåriga, därest i vederbörlig ordning införts särskild undervisning för nybörjare. I samband härmed kan vidare erinras om 1936 års riksdags beslut att till försök med s. k. förstärkningsanordningar vid sjuåriga B 2-skolor anslå ett belopp av 10 000 kronor, varom nådigt brev till skolöverstyrelsen utfärdats den 10 september 1936. Dessa förstärkningsanordningar, vilkas ändamål är att huvudsakligen genom uppdelning under vissa lärotimmar av folkskolestadiets femklassiga läraravdelningar i två om vardera respektive två och tre klasser göra undervisningen mera individuell och därigenom effektiv, ha under innevarande års hösttermin hunnit försökas endast på spridda ställen och torde icke under detta läsår hinna få tillämpning mer än inom mera begränsade områden. Ansökning om statsbidrag till dylika förstärkningsanordningar ha dock hittills inkommit till skolöverstyrelsen från ett 40-tal skoldistrikt. Redan under nästkommande läsår och därefter, i den mån sjuåriga B 2-skolor komma att inrättas, torde de emellertid med all sannolikhet komma att genomföras vid flertalet av dessa skolor. En tillämpning av niomånaderstjänstgöring för lärarna på sätt överstyrelsen angivit, skulle göra dessa speciella anordningar och med dem förbundna kostnader obehöfliga, alldenstund skild undervisning därvid kunde anordnas under en månad av den årliga lästiden, antingen i ett sammanhang eller fördelad över hela eller delar av läsåret.

Allt en reform av denna innebörd är av största betydelse torde ligga i öppen dag. I propositionen framhålles önskvärdheten av att en förlängning av läs-

tiden kommer till stånd. Med hänsyn till frågans stora vikt och dess betydande ekonomiska konsekvenser förefinnes måhända också i läger, där man med sympati omfattar det av skolöverstyrelsen framlagda här ovan refererade förslaget, tveksamhet om denna reform omedelbart bör genomföras. Det synes dock som om beslut i frågan lämpligen borde fattas i samband med genomförandet av en lönereglering. För att skoldistriktet skola beredas tillfälle genomföra reformen i den ordning, som kan för varje ort vara den lämpligaste, kunna skäl anföras för reformens genomförande successivt. Ett beslut i denna riktning synes också ligga helt i linje med det i propositionen förda resonemanget. Denna övergångstid skulle lämpligen kunna bestämmas till fem år. Senast från och med den 1 juli 1942 skulle varje skoldistrikt vara pliktigt uttaga av sina lärare nio månaders undervisning, varigenom dessa lärare placerades i de högre lönegraderna.

Vissa jämkningar i propositionen böra emellertid vidtagas och tillämpas under övergångstiden. Till undvikande av ojämnheter och påtagliga orättvisor i avlöningsförhållanden bör fastslås, att lästiden i folkskolan skall vara endera av följande alternativ: $34\frac{1}{2}$ veckor, 36 veckor och 39 veckor. Att, som i propositionen föreslås, lärare med placering i lönegrad B 15 skall vara skyldig undervisa 36 veckor, medan lönen för lärare med en undervisningsskyldighet av $36\frac{1}{7}$ veckor utgår efter B 16, måste te sig egendomligt. Ännu orimligare blir tillämpningen av denna regel vid utmätandet av avlöning för vikarierande lärare. För dessa skulle vid ett bifall till propositionen dagavlöningen icke obetydligt kunna växla i skoldistrikt, placerade i samma dyrortsgrupp, beroende på lästidens olika längd. Det synes motiverat att inplacera samtliga icke ordinarie lärare i en lönegrad och låta avlöningen växla efter undervisningstidens längd på sätt som nedan närmare utvecklas.

Enligt nu gällande avlönings- och statsbidragsbestämmelser är ett fast årsbelopp bestämt med angivande av den årliga lästid, för vilket beloppet gäller. Exempelvis manlig icke-ordinarie folkskollärare 1 500 kronor för 242 dagar. I verkligheten blir det ytterst sällan fråga om årsbeloppet, eftersom avlöningarna utbetalas månadsvis. Årsbeloppet fördelas å det fastställda antalet tjänstedagar, och den därigenom framkomna dagavlöningen, i detta fall 7 kronor, blir det belopp, varmed man har att räkna. Systemet är vid tillämpningen synnerligen enkelt, rättvist och lika användbart, om tjänstetiden omfattar blott några få dagar, som om den utsträcker ända till 273 dagar = 39 veckor.

Det i proposition 270 till årets riksdag framlagda löneförslaget avviker från ovan angivna principer, i det att för såväl ordinarie som icke ordinarie lärare en fast årsavlöning föreslås gälla även beträffande väsentligen olika årliga tjänstetider. Förslagets genomförande medför inga tekniska svårigheter, då det gäller ordinarie lärare, som för varje kalendermånad uppbära $\frac{1}{12}$ av årsbeloppet, oavsett om undervisning pågår eller ej. Däremot synas avsevärda

olägenheter komma att uppstå vid beräkningen av avlöning och statsbidrag för icke-ordinarie lärare.

Skola de fasta årsavlöningarna och statsbidragen, såsom nödvändigt torde vara, fördelas på dagsbelopp i förhållande till den årliga lästiden vid den ifrågavarande skolan, komma dessa slags belopp att bli avsevärt olika. Av verkställda undersökningar har framgått, att dagavlöningen för icke-ordinarie folkskollärare skulle inom samma löneklass och dyrortsgrupp komma att variera med mera än en krona pr dag. För t. ex. 25 dagars tjänstgöring skulle som avlöning och statsbidrag i vissa fall utgå 25 kronor mera än i andra, och för tjänstgöring en termin om exempelvis 125 dagar skulle skillnaden kunna uppgå till minst 125 kronor. Det synes vara uppenbart, att löneförslaget icke är tillfredsställande i denna del.

Men saken har även en annan mycket viktig sida än den nu berörda. Hitills har det varit möjligt att för vilket dagtal som helst och vilken skola som helst i en tabell direkt avläsa avlöning, statsbidrag och pensionsavgift för en icke-ordinarie lärare. Detta skulle hädanefter icke bli möjligt, då dagsbeloppen komme att variera även inom samma löneklass och dyrortsgrupp. Det skulle nämligen enbart för folkskolans icke-ordinarie lärare erfordras betydligt över 100-talet fullständiga tabeller. Skolkassörer, folkskolinspektörer och länsstyrelser torde i stor utsträckning bli nödsakade att var för sig beräkna beloppen för de särskilda fallen. Det ligger i öppen dag, vilken oerhörd ökning av arbetet liksom ock i fråga om förekomsten av felräkningar, detta skulle medföra, att ett enklare beräkningssätt med nödvändighet måste eftersträvas.

Dess bättre kunna också väsentliga förenklingar företagas, utan att man därför behöver gå utanför ramen av det för allmänna civilförvaltningen gällande avlöningssystemet. Placeras samtliga icke-ordinarie lärare vid folkskola i en och samma lönegrad med anknytning till en bestämd årlig tjänstetid, vinnes ett både rättvisare och enklare avlönings- och statsbidragssystem än det i propositionen föreslagna. Det är härvid icke av avgörande betydelse, vilken lönegrad som väljes, utan av större vikt är, att den årliga tjänstetiden rätt anpassas till den valda lönegraden. Skulle exempelvis icke-ordinarie lärare vid folkskola placeras i 15 lönegraden med 36 veckors årlig tjänstetid och med föreskrift, att där tjänstetiden understiger eller överstiger 36 veckor, skall avlöningen utgå i förhållande till den verkliga tjänstetiden, komme dagsbeloppet för avlöning och statsbidrag alltid att bli lika stort inom samma löneklass och dyrortsgrupp. Vid $34\frac{1}{2}$ veckors lästid utginge 242 dylika dagsbelopp, vid 36 veckor 252, 37 veckor 259, 38 veckor 266, vid »en månads övertidsläsning» 272, vid 39 veckors lästid 273 och vid exempelvis 25 dagars tjänstgöring 25 dagsbelopp o. s. v. Därmed skulle olikheten i fråga om avlöning och statsbidrag vid lika tjänstgöring försvinna och en avsevärd förenkling av beräkningarna uppnås. Samma effekt erhålles, om de e. o. lärarna placeras i 14 lönegraden med $34\frac{1}{2}$ veckors lästid eller i 16 lönegraden

med 39 veckors lästid, om blott avlöningen för andra lästider beräknas exakt i förhållande till den verkliga lästidens längd. Den anpassning av årsavlöningen och därmed statsbidraget i förhållande till den årliga lästiden, propositionen avsett med förslaget att placera de icke-ordinarie lärarna i olika lönegrader, vinnes enklare och mera rättvist på nu angivet sätt.

Beträffande den föreslagna inplaceringen i olika lönegrader synes också en erinran kunna göras. Med utgångspunkt från löneplaceringen för 39 veckors tjänstgöring ha folkskollärare placerats i B 17 och småskollärare i B 9. Detta är den högsta löneplacering, som några sakkunniga eller remissinstanser förordat. Emellertid innehåller propositionen förslag om lika lön för manlig och kvinnlig folkskollärare efter en övergångstid av $5\frac{1}{2}$ år. Mot likalönsprincipen synes någon berättigad invändning icke kunna göras, om den statsfinansiella situationen anses medge denna principens tillämpning. Om emellertid de kvinnliga folkskollärarna erhålla samma lön som deras manliga kolleger, blir skillnaden mellan folkskollärarinnornas och småskollärarinnornas avlöning alltför stor. Som en konsekvens av den väsentligt förbättrade löneställningen för de kvinnliga folkskollärarna bör följa en motsvarande förbättring av småskollärarinnornas löner. Denna löneförhöjning torde emellertid böra göras beroende av formerna för likalönsprincipens tillämpning och bör alltså träda i kraft endast etappvis under loppet av $5\frac{1}{2}$ år. Småskollärarinnorna skulle således efter den nämnda övergångstiden (mot nio månaders lästid) komma upp i lönegrad B 11. Härvid torde emellertid böra sättas som villkor, att deras veckotjänstgöring skall kunna utökas till 30 timmar och att de skola vara skyldiga — att inom ramen av denna tid — utan särskild ersättning bestrida undervisningen i slöjd på folkskolestadiet. Där slöjd inte är anordnad, skulle den utökade tjänstgöringstiden kunna uttagas exempelvis genom undervisning av efterblivna barn eller för vissa lektioner på det lägre folkskolestadiet i sjuåriga B 2-skolor, där förstärkningsanordningar äro behövliga.

Till vad ovan anförts be vi få foga en erinring mot bestämmelsen i föreslagna avlöningsreglementets 11 §. Det i paragrafens andra stycke använda uttrycket, att tjänstebostaden skall »i väsentliga avseenden» uppfylla fordringarna i gällande boställsordning, därest angivna ersättningsbelopp skola utgå, kan ge anledning till olika tolkningar och därav följande tvistigheter. Då boställsordningen innehåller givna föreskrifter om huru en lärares tjänstebostad skall vara beskaffad, då därvid icke saknas medgivanden i fråga om sådana jämkningar, som i förekommande fall kunna anses vara påkallade, och då det icke kan anses lämpligt att två skilda författningar röra sig med olika uttryck för en och samma sak, allra minst då det är fråga om en löneförmån, synes ingen anledning att i avlöningsreglementet använda en formulering, som skulle kunna tolkas såsom innebärande ytterligare jämkningar än de i boställsordningen redan medgivna. Bestämmelsen torde fördenskull böra erhålla denna lydelse:

Ersättning för tjänstebostad, som uppfyller fordringarna i gällande boställsordning, jämte bränsle skall utgå med för olika hyresgrupper nedan angivna belopp, för helt år räknat: (tabell; se kungl. propositionen).

I överensstämmelse härmed bör paragrafens sista stycke formuleras sålunda:

Har lärare fått sig anvisad tjänstebostad, som ej uppfyller fordringarna i gällande boställsordning, skall den ersättning, som läraren enligt bestämmelserna i denna paragraf skall erlagga för bostaden, av folkskolestyrelsen (skolrådet) nedsättas med det belopp, som provas skäligt i förhållande till vad som i sådant avseende brister.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta följande ändringar i proposition nr 270,

1) att folk- och småskollärares tjänstgöringstid inom samtliga skoldistrikt senast från och med läsåret 1942—1943 skall utgöra 39 veckor, dock med rätt för de skoldistrikt, som så önska, att i läraravdelningar, där två eller flera årsklasser undervisas samtidigt, begränsa den för lärjungarna obligatoriska undervisningstiden till $34\frac{1}{2}$ veckor;

2) att intill den 1 juli 1942 tjänstgöringstiden för folk- och småskollärare skall utgöra ettdera av $34\frac{1}{2}$ veckor, 36 veckor eller 39 veckor med löner avpassade i relation till lästiden;

3) att småskollärarinnorna, i den mån likalönsprincipen tillämpas för manlig och kvinnlig folkskollärare, i överensstämmelse med förfaringssättet för de kvinnliga folkskollärarnas lönegradsuppflyttning från och med den 1 juli 1940 uppbära lön enligt *en* och från och med den 1 juli 1943 enligt *två* lönegraders högre placering än i propositionen föreslagits, varvid dock såsom villkor för uppflyttningen i den högsta lönegraden (B 11, vid nio månaders tjänstgöring efter den 1 juli 1943) uppställas, att småskollärarinnorna må kunna åläggas intill 30 veckotimmars undervisning, vari må kunna ingå även viss undervisning å folkskolestadiet, bland annat i slöjd.

Stockholm den 6 april 1937.

Ruben Wagnsson.

Mauritz Västberg.

Fredrik Ström.

